

**Otázka:** Geografie obyvatelstva

**Předmět:** Zeměpis

**Přidal(a):** Silvii

Demografie: je věda, která studuje proces reprodukce lidských populací (7,2 miliard lidí na světě)

Hustota zalidnění: počet obyvatel na km<sup>2</sup>, je údaj, který se běžně uvádí u států či jiných území a charakterizuje jejich průměrnou míru osídlenosti lidmi (nejvyšší Monako, nejnižší Mongolsko, Grónsko - 2005), obyvatelstvo je hlavní složka socioekonomické sféry, tvůrce i spotřebitel

### **DĚLENÍ OBYVATELSTVA:**

#### **1. 1. DĚLENÍ DLE POHLAVÍ:**

muž - více v muslimských zemích - Severní Afrika, Asie

žena - dožívají se více let, Evropa

#### **1. 2. DĚLENÍ DLE VĚKU:**

předproduktivní (do 15let)

produktivní (15-65let)

poproduktivní (nad 65let)

- Statistiky složení jsou znázorněny na věkové pyramidě (strom života)

### 1. 3. **DĚLENÍ DLE RAS:**

Rasa: je skupina lidí, kterou spojuje dlouholetý společenský vývoj, během kterého si vytvořili stejné morfologické a fyziologické znaky (barva pleti, rysy tváře, barva a tvar vlasů, tvar lebky a nosu, ...)

- a) EUROPOIDNÍ (bílá) – 45 % – Evropa, S.Afrika (arabové), Indie, Amerika: světlá pleť, vlasy, různá barva očí, obličej středně široký
- b) MONGOLOIDNÍ (žlutá) – 40% – skup. mongolská, V+JV Asie, původní obyvatelé Ameriky (inuité, indiáni), malgašové: šikmé oči, širší obličej, tmavé rovné vlasy, kratší končetiny, menší vzrůst
- c) NEGROIDNÍ (černá)=10%, Afrika,Austrálie: hodně tmavá pleť, kudrnaté vlasy, masité rty, široký nos
- d) AUSTRALOIDNÍ (Austrálie, Papuánci) + KAPOIDNÍ (mys Dobré naděje) + ABORIGÍNCI (Maurové) – 1%, hodně tmavá pleť, australoidní jsou světlejší než negroidní, kudrnaté vlasy, masité rty, široký nos

Míšenci: a) MESTICI (europoidní+mongoloidní)

b) MULATI (europoidní+negroidní)

c) ZAMBOVÉ (negroidní+mongoloidní) – malgašové (Madagaskar)

### 1. 4. **DĚLENÍ DLE NÁRODNOSTI:**

- národnost = příslušnost k určitému národu (v průběhu života se může změnit)

- národ = společenství lidí hlásících se ke stejné národnosti, žijících na jednom území a mající společné znaky (jazyk, tradice a zvyky)
- na Zemi je více než 2000 národů
- Číňané (čínština), Indové (hindština, angličtina), Američané (angličtina), Rusové (ruština)

## JAZYK (JAZYKOVÉ SKUPINY)

- Jazyk – prostředek dorozumívání mezi lidmi, pro většinu národů je charakteristický jediný společný jazyk, cca 7000 živých jazyků
- Etnikum – souhrn jedinců sdílejících společnou etnicitu [=soubor naučených kulturních praktik, jimiž se skupiny definují a navzájem odlišují (jazyk, dějiny, původ, náboženství)]
- indoevropské, kavkazské, uralské, australské, jazyky am. indiánů, papuánské, eskymácko-aleutské, afroasijské, a další...
- INDOEVROPSKÉ
  - slovanské
    - západoslovanské (CZ, SK, PL, polabština)
    - východoslovanské (BĚLR, UKR, RS)
    - jihoslovanské (SL, BLH, CHRV)
  - indoíránské
  - baltské
  - germánské
  - románské
  - keltské (velšina, irština, skotština)
  - řečtina
  - albánština
  - arménština

### **1. 5. DĚLENÍ DLE NÁBOŽENSTVÍ:**

v náboženství = soubor mýtů a tradic urč. civilizace nebo skupiny lidí, který obsahuje nadpřirozené bytosti, na jejichž základě si vysvětlují stvoření světa, života a jiných věcí, kterým nerozumí

v fundamentalismus = lpění na původních ideologických základech (hnutí zdůrazňující přísné a doslovné zachovávání základních principů); věří, že jen jejich víra je ta pravá (násilí,

terosismus)

v náboženský fundamentalismus nepřipouští svobodné myšlení, občané mají omezená lidská práva, snaží se přizpůsobit myšlení a konání všech svým náboženským představám

v kolonialismus = rozšiřování svrchovanosti určitého národa na teritorium mimo vlastních hranic za účelem zlepšení vlastní ekonomiky prostřednictvím využívání domorodých přírodních zdrojů, pracovní síly a místního trhu

v dekolonizace = společensko-politické procesy osamostatnění koloniálních držav od metropole (mateřské země) – Singapur (1963, VB); Filipíny (1946, USA); Indonésie (1949, NIZ)...

v apartheid = politika rasové segregace; omezuje práva barevného (černošského) obyv. (přístup do restaurací, kin, parků, pláží, škol, nemocnic a jiných zařízení + veřejně přístupných míst určených bělochům) – (v JAR oficiální státní politikou v letech 1948 – 1990 (Nelson Mandela- 27 let vězněn, po propuštění prezidentem)

v dělení náboženství:

- § ABRAHÁMOVSKÁ (Křesťanství, Islám, Judaismus)
- § INDICKÁ (Hinduismus, Buddhismus, Sikhismus, Džinismus)
- § VÝCHODOASIJSKÁ ( Taoismus, Šintoismus, Konfucianismus)
- § DOMORODÁ (pův. americká náboženství, africká náboženství...)
- § NEVĚŘÍCÍ, AGNOSTICI

v Křesťanství: nejrozšířenější (2, 1 mld); monoteistické (Ježíš); Bible (Starý + Nový zákon); křesť; rozšíření: celosvětové (kromě SZ Afriky, Arabského poloostrova a některých částí Asie)

- § církve: římskokatolická– S+J Amerika, Evropa (30-40%), Austrálie (25%)

pravoslavná– Řecko, Rusko, USA, Kanada, Austrálie

protestantská– anglikáni, luteráni (evangelíci), západní Evropa (VB)

v Islám– 1, 5 mld; monoteistické (Alláh); Korán + Suna + Šaría (systém isl. nábož. práva); sunnité (Abú Bakra, 75%) a šíité (Alí, 10-15%); pústy, pouť do Mekky, časté modlitby, náboženské daně; rozšíření: stř východ, S Afrika, stř+j Asie, Z+V Afrika, Indický subkontinent,

Čína, Balkán

v Judaismus – 14ml; monoteistické (Hospodin); Starý zákon, Tóra, Archa úmluvy (Desatero, Áronova hůl, mana); obřizka; Šabat (svátek odpočinku); rozšíření: Izrael, USA, Evropa

v Hinduismus – 3. nejv. náb. světa; polyteistické (Trimúrti : Brahma – stvořitel, Višnu-udržovatel, Šiva- ničitel); posvátná kráva; Manuův zákoník+Védy; reinkarnace; varny + kasty (podle povolání); rozšíření: Indie, Čína

v Buddhismus – 378 ml; ateistické (Dharma-cesta k pravdě, učení a vědomí); Buddha; karma; dosažení nirvány (blaženost); neublížovat živým bytostem, nekrást, nelhat; rozšíření: Indický subkontinent, stř+J+V Asie, Japonsko, oblast Indočíny, některé ruské regiony

v Taoismus – 30 ml; polyteistické (hvězdní bohové); Kniha o cestě (Tao) a její síle; Jin a Jang; kosmické síly, rozšíření: Čína, Tchajwan

v Šintoismus – 100 ml; polyteistické; Kami; harmonie s přírodou; rozšíření: Japonsko

v Konfucianismus – 6, 3 ml; uctívání nebe, země a předků; muži mají vyšší postavení (pohřební rituály atd. – proto vybíjení dcer); rozšíření: Čína, Korea, Vietnam a čínské a vietnamské diaspory

## 1. 6. DĚLENÍ DLE EKONOMIKY:

- a) primární – zemědělství, těžba, lov, rybolov
- b) sekundární – průmysl, nákladní doprava
- c) terciální – služby, osobní doprava, školství
- d) kvartérní – věda, výzkum, školství, jiné služby
- e) kvintové – ochrana životního prostředí

aktivní (lidé, kteří mohou vykonávat práci)

neaktivní (mladší 15 let, nepracující, armáda, soukromí podnikatelé)

### **POHYB OBYVATELSTVA:**

a) Přirozený - natalita, mortalita

1.  $n > m$  = přirozený přírůstek (rozdíl mezi natalitou a mortalitou)
2.  $m < n$  = přirozený úbytek

- rozvojové země mají vyšší natalitu (Asie, Afr. - 30‰), vyspělé 5-10‰

b) Mechanický - emigrace (opuštění země původu), imigrace (příchod lidu ze zahraničí)

1. migrace - aktivní (přibývá populace), pasivní (ubývá), dobrovolná (dlouhodobé, kvůli práci), nedobrovolná (útěk před nábož., válkou, otroci)
2. vnitrostátní migrace - za prací, z vesnic do měst

c. kočovné národy - mongolové, romové, nomádi (tam, kde je práce, a kde se užíví)

Pohyb z důvodu: ekonomického, politického, náboženského

Velké nárůstky na Zemi: neolitická revoluce, průmyslová revoluce, populační exploze

- plodnost = fertilita; ukazatel vyjadřující průměrný počet potomků na 1 ženu (průměrně 2, 1)
- plánované rodičovství = strategie páru vedoucí k plánování otěhotnění
- kojenecká úmrtnost = podíl smrti dětí do 1 roku věku
- střední délka života (naděje dožití) = statistický údaj udávající průměrný věk dané populace (nejm. AFR; nejv. EVP) - ženy o 10% více než muži (♀ 80 let, ♂ 75 let)
- gramotnost = schopnost číst, psát a porozumět; může být literární, dokumentová a numerická; nejvíce EVP + USA + AUSTR; nejméně AFR + INDIE

DEMOGRAFICKÁ REVOLUCE: na základě biol. a chem. faktorů se mění struktura obyvatel

- činitelé: změna v porodnosti, úmrtnosti, kojenecké úmrtnosti, zvyšování stř. délky života
- typy: francouzský (klesá mort. i natal.), anglický (úmrtnost klesá dříve než porodnost), japonsko-mexický typ (úmrtnost klesá, porodnost stoupá)
- 3 fáze; hlavně v rozvojových státech (v EVP dokončena)
- populační exploze = obrovská nárůst porodnosti obyv.

ROZMÍSTĚNÍ OBYVATELSTVA:

Velice nerovnoměrné- ½ do 200 m. n. m

½ do 200 km od pobřeží

- ¼ obyvatelstva žije na východní polokouli
- Je ovlivněno přírodními podmínkami a dosaženým stupněm sociálně ekonomického vývoje (zemědělské oblasti, průmyslové oblasti, dopravní oblasti)

Deurbanizace = suburbanizace – geografickým rozšiřováním města vzniká z příměstských obcí geografické části města

Nejhustší osídlení střední Evropa, jižní Asie, východní Asie, USA, Kanada

Jávce, delta Nilu, oblast jezer v Africe, Velké Antily

### **SÍDLA**:

- 1. velká města v Číně a Indii

ROZDĚLENÍ SÍDEL:

- přechodně obývaná; trvale obývaná
- rozptýlená, návesní, lineární

MĚSTSKÁ SÍDLA: musí mít městská práva z minulosti; min. 5000 obyv. (u nás, v JAP 50 000...); podíl 60-70% mimo zemědělství; styl zástavby (vícepatrové budovy); poskytování služeb obyvatelstvu

FUNKCE MĚST: administrativní (hl.m.-Washington, Canberra, Česká Třebová, přístavy), dopravní, kulturní, obytné, organizační, výrobní (Krakov, Kladno, Ostrava..)

- s velikostí a významem města roste počet funkcí

URBANIZACE = poměšťování, nárůst významu měst

PERIFERNÍ OBLASTI - oblasti malého hosp. významu s nízkou intenzitou hosp. činností a téměř nulovou politickou činností, nízká vzdělanost, zaměstnanost, doprava

- Himaláje, Sahara, Sahel, JZ Asie, Bangladéš (vysoká hustota obyv.)
- civilizační tlak = vytlačování pův. obyvatel

JÁDROVÉ OBLASTI - vyspělé oblasti s vysokou nabídkou služeb, vysokou politickou činností, kulturní aktivitou, vysokou vzdělaností

- USA, Londýn, Paříž, Benelux

aglomerace = městské jádro se rozšiřuje

konurbace = aglomerace 2 měst se rozroste a pohltní okolní vesnice

megapolis = konurbace se rozroste po větším území

## VENKOVSKÁ SÍDLA

1. samota = osamocené venkovské obydlí tvoření 1-3 domy (hájovny..)
  2. osada = malá skupina domů, rozrostlá osada vzniká za nějakým účelem (zahrádkářská, rybářská)
  3. vesnice = větší skup. rodinných domů, méně vyvinutá silniční síť
- půdorysy:
    - rozptýlená (domy jsou roztroušeny, horské oblasti)
    - návesní (centrem náves s důležitými budovami)
    - lineární (domy podél linie, např. u silnic, podhůří),

## ROZŠÍŘENÍ VE SVĚTĚ

- Afrika – většinou menší zemědělské vesnice (skupinová sídla) nebo osada
- Asie – v zemědělských oblastech skupinová sídla, v horských oblastech roztroušená sídla nebo samoty
- Evropa – nejčastěji skupinová sídla návesního typu, výjimky např. ve Skandinávii
- Amerika – rozptýlené větší venkovské statky nebo skupinová sídla (ale mají velký počet obyvatel – i několik tisíc)
- Austrálie – rozptýlená sídla nebo samoty